

2. MEZINÁRODNÍ OCHRANA A AZYLOVÁ ZAŘÍZENÍ

Průběh řízení o udělení mezinárodní ochrany upravuje zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů (zákon o azylu). Od 1. července 2023 je účinná poměrně rozsáhlá novela zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o azylu). Změny v zákoně o azylu lze rozdělit na následující tematické okruhy:

- zpřesnění stávajících institutů, kde je cílem odstranit nebo minimalizovat zjištěné praktické a interpretační problémy;
- zpřesnění a doplnění již transponovaných směrnic unijního azylového práva;
- změny cílící na větší efektivitu řízení o mezinárodní ochraně, a to včetně navazujícího soudního přezkumu krajskými soudy a Nejvyšším správním soudem;
- změny týkající se přijímacích podmínek žadatelů o udělení mezinárodní ochrany a zavedení možnosti podílet se na zlepšování prostředí v azylovém zařízení i mimo něj, a to formou činnosti za úplaty formou tzv. zvýšeného kapesného.

Správním orgánem rozhodujícím ve věci v první instanci je Ministerstvo vnitra (odbor azylové a migrační politiky – OAMP). Ministerstvo vydá zpravidla do 6 měsíců ode dne zahájení řízení rozhodnutí ve věci. Nelze-li vzhledem k povaze věci rozhodnout v této lhůtě, může ji Ministerstvo o dobu stanovenou zákonem prodloužit. Rozhodnutí ve věci mezinárodní ochrany je pravomocné dnem předání. Proti pravomocnému rozhodnutí Ministerstva vnitra lze podat žalobu ke krajskému soudu místně příslušnému podle místa hlášeného pobytu cizince. Po dobu řízení o žádosti o udělení mezinárodní ochrany na I. stupni i během řízení soudu o žalobě proti rozhodnutí Ministerstva vnitra, má-li žaloba odkladný účinek, nebo je tento soudem přiznán v konkrétním případě, je cizinec v postavení žadatele o mezinárodní ochranu a nemůže být z území České republiky vyhoštěn (výjimky stanoví zákon). Proti rozhodnutí krajského soudu o žalobě proti rozhodnutí Ministerstva vnitra ve věci mezinárodní ochrany má cizinec zpravidla dále právo podat kasační stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu v Brně. Kasační stížnost má rovněž v některých případech odkladný účinek a tedy ani po dobu soudního řízení o kasační stížnosti, pokud má odkladný účinek, nemůže být cizinec z území České republiky vyhoštěn (výjimky stanoví zákon).

Ministerstvo vnitra provozuje pro žadatele o mezinárodní ochranu a poživatele mezinárodní ochrany (azylyanty a osoby s udělenou doplňkovou ochranou) tzv. azylová zařízení. V přijímacím středisku je cizinec povinen pobývat po určitou zákonem stanovenou dobu (zejména za účelem provedení lékařského vyšetření). Přijímací střediska se nacházejí v obci Zastávka, okres Brno-venkov, a na Letišti Václava Havla Praha, Ruzyně. Po provedení prvotních úkonů je žadatel přemístěn do pobytového střediska, nebo se na základě schválené žádosti může ubytovat v soukromí. Pobytová střediska slouží k ubytování žadatelů o udělení mezinárodní ochrany do doby nabytí právní moci rozhodnutí o udělení mezinárodní ochrany, případně do dne rozhodnutí soudu, pokud žadatel podal žalobu a ta má odkladný účinek. V tomto zařízení lze výjimečně ubytovat i cizince, kteří podali kasační stížnost. Pobytová střediska se nacházejí v obcích Havířov, okres Karviná, Zastávka, okres Brno-venkov a Kostelec nad Orlicí, okres Rychnov nad Kněžnou. Cizinci mohou požádat o mezinárodní ochranu i v zařízeních pro zajištění cizinců v Bělé pod Bezdězem, okres Mladá Boleslav, ve Vyšních Lhotách, okres Frýdek-Místek a v Balkové, okres Plzeň-sever, jsou-li v těchto zařízeních umístěni. Nebo, jsou-li umístěni ve vězeňském zařízení a jejich pohyb je tak omezen, mohou požádat o udělení mezinárodní ochrany písemně. Integrační azylové středisko slouží k přechodnému ubytování cizinců, kterým byla udělena mezinárodní ochrana. Integrační azylová střediska se nacházejí v Brně, okres Brno-město; v Jaroměři, okres Náchod; v Havířově, okres Karviná a v Ústí nad Labem-Předlicích, okres Ústí nad Labem.

Metodické poznámky k tabulkám

Tabulka 2-1. Řízení o mezinárodní ochraně podle státní příslušnosti žadatele

Údaje o počtech rozhodnutí zahrnují všechna rozhodnutí, tedy i rozhodnutí vydaná v případech nezletilých účastníků řízení, jejichž jménem podává žádost o mezinárodní ochranu jejich zákonný zástupce. Celkový počet rozhodnutí není prostým součtem druhů rozhodnutí uvedených v tabulce,

ale zahrnuje ještě další typy rozhodnutí (např. rozhodnutí o odnětí mezinárodní ochrany), kterých je ale v celkovém srovnání minimum.

Tabulka 2-2. Řízení o žalobách s odkladným účinkem ve věci mezinárodní ochrany u krajských soudů podle státní příslušnosti žadatele

Od 1. 1. 2003 mohou žadatelé o mezinárodní ochranu podat žalobu k příslušnému krajskému soudu. Obdrží-li žadatel o mezinárodní ochranu negativní rozhodnutí krajského soudu – a to buď ve věci nebo o odkladném účinku, přestává být (po nabytí právní moci rozhodnutí) žadatelem o udělení mezinárodní ochrany. Proti rozhodnutí krajského soudu může cizinec podat kasační stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu v Brně. Při splnění zákonných podmínek mu může být vydáno potvrzení o strpění pobytu na území České republiky po dobu soudního řízení o kasační stížnosti.

Tabulka 2-3. Řízení o kasačních stížnostech ve věci mezinárodní ochrany u Nejvyššího správního soudu podle státní příslušnosti žadatele

Počtem cizinců s kasační stížností se rozumí počet cizinců, o jejichž kasačních stížnostech nebylo dosud rozhodnuto.

Tabulka 2-5. Nově podané žádosti o mezinárodní ochranu podle místa podání a státní příslušnosti žadatele

Pod pojmem azylová zařízení se rozumí přijímací, pobytová a integrační střediska. Ostatními místy pobytu jsou pak míněny věznice, zařízení pro zajištění cizinců apod.

Tabulka 2-9. Udělená státní občanství ČR azylantům podle předchozí státní příslušnosti

Podle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, v případě získání státního občanství azyl zaniká. Sloupce za roky 2000 až 2018 ukazují počty osob, kterým azyl zanikl z důvodu získání státního občanství.

Tabulka 2-10. Doplnková ochrana – celkový přehled podle státní příslušnosti žadatele a 2-11. Udělené doplňkové ochrany podle státní příslušnosti žadatele

Podle § 14a zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, se doplňková ochrana udělí cizinci, který nesplňuje důvody pro udělení azylu, ale v jehož případě jsou důvodné obavy z navracení do země původu, kde by mu hrozilo skutečné nebezpečí vážné újmy.

* * * * *

V roce 2023 bylo evidováno celkem 1 425 žádostí o udělení mezinárodní ochrany v České republice. Oproti roku 2022 (1 694) tak došlo k poklesu, a to o cca 15,9 %. Zároveň byl počet evidovaných žádostí nižší než v roce 2019, tedy před vypuknutím pandemie COVID-19, přičemž dosáhl podobné úrovně jako v roce 2017.

Ve srovnání s předchozím rokem byl v roce 2023 zaznamenán mírný nárůst podílu žadatelů přicházejících do České republiky z asijských zemí. Zatímco v roce 2022 připadalo na asijský kontinent 42,7 % žadatelů, v roce 2023 činil podíl žadatelů z tohoto kontinentu 46,5 %. Podíl žadatelů z evropských zemí se oproti tomu meziročně snížil, a to z 48,7 % v roce 2022 na 44,1 % v roce 2023. Procento žadatelů z afrických zemí se mírně navýšilo a dosáhlo hodnoty 7,0 % (v roce 2022 to bylo 6,8 %). Podíl žadatelů ze zemí amerického kontinentu zůstal, stejně jako v roce 2022, pod hodnotou 2 %.

Žadatelé o mezinárodní ochranu v ČR pocházeli v roce 2023 z celkem 56 zemí. Nejvíce žádostí bylo přijato od státních příslušníků Turecka, a to celkem 213 žádostí. Dále následovali občané Uzbekistánu (136 žádostí), Vietnamu (136 žádostí), Ukrajiny (129 žádostí) a Ruska (120 žádostí). Výrazný meziroční pokles počtu žádostí o mezinárodní ochranu byl v rámci TOP 10 zemí mezi lety 2022 a 2023 evidován u státních příslušníků Ukrajiny, a to z 280 na 129, a Gruzie (ze 138 na 73). Naopak k viditelnému nárůstu podaných žádostí, z 88 na 136, došlo mezi uvedenými roky u občanů Uzbekistánu.

Mezi žadateli o mezinárodní ochranu, kteří přicházejí na území České republiky, výrazně dominují muži. V roce 2023 tvořili muži více než tři čtvrtiny (77,5 %) všech žadatelů, přičemž převaha mužů byla patrna ve všech věkových kategoriích. Nejvýraznější zastoupení mají žadatelé ve věku 20-39 let. V této 20leté věkové kategorii se v roce 2023 nacházelo 64,4 % žadatelů a 46,7 %

žadatelek o mezinárodní ochranu (za obě pohlaví dohromady činil podíl 60,4 %). Mezi žadateli-muži je také výrazněji zastoupena věková skupina 45-49 let (6,7 %) a kategorie 50+ let (6,2 % v roce 2023). Žadatelky o mezinárodní ochranu mají, oproti tomu, výrazně vyšší zastoupení (19,3 %) v kategorii dětského věku, tj. 0-14 let.

V řízení o udělení mezinárodní ochrany předalo v roce 2023 Ministerstvo vnitra celkem 1 633 rozhodnutí, z toho ve 324 případech byla Ministerstvem vnitra přiznána mezinárodní ochrana ve formě azylu či doplňkové ochrany. Formou azylu byla mezinárodní ochrana v roce 2023 udělena celkem v 56 případech, což bylo o 36 méně než v roce 2022. Nejčastěji byl azyl udělen státním příslušníkům Myanmaru, Ruska a Afghánistánu. Doplňková ochrana byla udělena ve 268 případech, což bylo o 121 případů méně než v předchozím roce. Nejčastěji šlo o občany Ukrajiny, Afghánistánu, Sýrie, Číny a Běloruska. Proti rozhodnutí Ministerstva vnitra bylo v roce 2023 ke krajským soudům podáno 429 žalob. Rozhodnutí Ministerstva vnitra (zamítnutí, odmítnutí žaloby) bylo potvrzeno v 297 případech. K novému projednání v první instanci (OAMP) bylo vráceno celkem 108 žalob. K Nejvyššímu správnímu soudu v Brně bylo v roce 2023 podáno celkem 293 kasačních stížností. Nejvyšším správním soudem pak bylo vydáno 269 rozhodnutí. U 223 případů došlo k negativnímu rozhodnutí (odmítnutí stížnosti, zamítnutí kasační stížnosti). K novému projednání u krajských soudů byla věc vrácena ve 13 případech a v dalších 8 případech byla stížnost vrácena zpět k projednání na Ministerstvo vnitra (OAMP).